

Natomiast rozdział dziesiąty okazuje się dość chaotyczny pod względem struktury, co jednakowoż jest z nadwyżką kompensowane przez merytoryczną jakość i rozmach analiz. Obok dokładniejszych omówień, sporo kwestii jest również jedynie zasygnalizowanych, co znakomicie poszerza panoramę najnowszej myśli teoretycznoprawnej. Z jednej strony Kelly dostarcza bowiem zaiste znakomitej prezentacji doktryn Herberta Harta (z jego ideą systemu prawa jako kombinacji „reguł pierwotnych” oraz „reguł wtórnych”), Ronalda Dworkina (wraz z jego pojmowaniem prawa jako syntezy reguł prawnych, ogólnych zasad moralnych i wymogów polityki oraz z teorią indywidualnych uprawnień jako „atutów” przebijających choćby najszczytniejsze cele publiczne), Josefa Essera (wskazującego na prawotwórczą rolę sędziego w kontynentalnym systemie prawnym), Johna Finnisa (reprezentanta nowej szkoły prawa naturalnego), Lona L. Fullera (twórcy proceduralnej odmiany doktryny iusnaturalistycznej opartej na formalnych zasadach wewnętrznej moralności prawa), Johna Rawlsa (autora słynnej idei sprawiedliwości jako bezstronności, wymagającej szacunku dla ludzkiej wolności oraz równości), Roberta Nozicka (zwolennika libertariańskiego minarchizmu i komutatywnej teorii sprawiedliwości), Michela Vileya (orędownika neotomistycznego wariantu prawa natury), Roberto Ungera (przedstawiciela tzw. *critical legal studies*), Richarda Posnera (proponenta ekonomicznej analizy prawa) czy Niklasa Luhmanna (twórcy funkcjonalnej interpretacji prawa jako systemu instytucjonalizacji oczekiwań); z drugiej strony zapowiada poważne przewartościowanie, jakie dla teorii państwa i prawa niosły, niosą i będą nieść takie zjawiska, jak rozwój procesów integracji kontynentu europejskiego, postępujące wielopłaszczyznowe zjawisko globalizacji, rewolucja komunikacyjna oraz technologiczna, powszechne uznanie dla idei praw człowieka, postępy w naukach antropologicznych i lingwistycznych czy rozwój ideologii nowej ery (feminizmu, ekologizmu, antykonsumeryzmu). Na zakończenie Kelly ponownie rozważa zagadnienia zajmujące współczesną kryminologię i nauki penalne (m.in. relacjonuje ciekawy spór pomiędzy umiarkowanym paternalizmem, idealizmem i moralizmem Patryka Devlina a liberalizmem Harta).

Reasumując, pomimo nielicznych wskazanych uprzednio uwag krytycznych, podręcznik Kelly'ego bezwzględnie zasługuje na polecenie zarówno osobom profesjonalnie zajmującym się zagadnieniami teorii i filozofii prawa czy doktryn polityczno-prawnych, jak i studentom prawa czy nauk społecznych pragnącym poszerzyć swoją wiedzę z tego zakresu. Ze względu na bardzo przystępny styl narracji lektura książki może być również interesująca dla laików zainteresowanych węzłowymi zagadnieniami jurysprudenccji i nauki o państwie.

ŁUKASZ MACHAJ (Wrocław)

*Prace poświęcone pamięci Adama Uruszcza*ka, pod red. Jana Halberdy, Anny Karabowicz, Kazimierza Korusa; seria: Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej UJ, z. 96, Kraków 2006, ss. 319

Latem 2006 r. nakładem wydawnictw *Kantor Wydawniczy Zakamycze* i *Wolters Kluwer Polska* ukazał się kolejny, dziewięćdziesiąty szósty już zeszyt Prac Instytutu Prawa Własności Intelektualnej Uniwersytetu Jagiellońskiego. W całości poświęcony on jest pamięci zmarłego przedwcześnie Adama Uruszczaka, asystenta we wspomnianym Instytucie i wykładowcy Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie.

Publikacja ta ma charakter szczególny. Jak napisał we wstępie do omawianego tomu Andrzej Zoll: „Niecześnie zdarza się by osobie, której nie dane było dożyć 30 lat poświęcono

księgę pamiątkową. Świętej pamięci Adam Uruszczak, mimo tak krótkiego życia, wywarł swą osobowością, swą aktywnością i zdolnościami bardzo duży wpływ na własne środowisko¹. Jest bowiem omawiane wydawnictwo swoistym wyrazem wdzięczności i pamięci o Zmarłym, złożonym przez najbliższych i przyjaciół.

Na tom poświęcony pamięci Adama Uruszczaka składa się 29 szkiców, wyraźnie grupujących się w 5, choć niewyodrębnionych redakcyjnie, części. W pierwszej z nich reprezentowane są prace mające charakter głównie wspomnieniowy, pióra m.in. ojca Zmarłego, prof. Wacława Uruszczaka, czy brata Adama, Michała, a w pewnej mierze również Andrzeja Zolla. Przybliżają one postać Adama Uruszczaka nie tylko jako obiecującego badacza i wykładowcę akademickiego, ale przede wszystkim jako młodego, wrażliwego człowieka, z którym kontakt nie pozostawiał nikogo obojętnym. Szczególne miejsce zajmuje tutaj fragment niedokończonyj pracy doktorskiej Zmarłego pt. *Abstrakcyjna kontrola wzorców umów. Studium teoretyczne w ujęciu prawnoporównawczym*, którą przygotowywał w Katedrze Prawa Cywilnego UJ pod kierunkiem prof. Bogusława Gawlika².

Treść pozostałych rozdziałów prezentowanego tomu odpowiada rozległym zainteresowaniom Adama Uruszczaka, którego poszukiwania badawcze obejmowały cały diapazon zagadnień: od historii i filozofii prawa począwszy, poprzez problematykę prawa prywatnego, a zwłaszcza wynalazczego czy prawa własności intelektualnej, aż po zagadnienia prawa europejskiego i komparatystykę prawniczą. We wszystkich tych dziedzinach poruszał się on z równą swobodą, czego dowodem są opublikowane przezeń glosy i artykuły na łamach czasopism studenckich, które spotykały się z zainteresowaniem zarówno środowiska naukowego jak i praktyków. Wykaz tych publikacji autorstwa Adama Uruszczaka, zamieszczony w omawianym zbiorze, obejmuje blisko 30 pozycji, o różnym zresztą charakterze.

Stąd też, w zasadniczej treści tomu poświęconego Jego pamięci, która odzwierciedla w dużym stopniu problematykę bliskich mu obszarów badawczych, znalazły swoje miejsce zarówno szkice z teorii, filozofii i historii prawa, jak i prace z dziedziny prawa prywatnego i publicznego, wreszcie opracowania dotyczące zagadnień prawa międzynarodowego i wspólnotowego.

Filozofię i teorię prawa reprezentują szkice pióra Kazimierza Korusa, Huberta Wolanina i Pierre'a Serranda. Ich treść koncentruje się na koncepcjach prawa, ustroju demokratycznego i dobrego prawodawstwa w ujęciu zarówno myślicieli starożytnych, jak i w doktrynie francuskiego konstytucjonalizmu³. Prace K. Korusa i H. Wolanina układają się w tym miejscu w swoistą całość, są bowiem przekrojowym ujęciem pojmowania prawdy (*aletheia*) i prawa (*nomos*) w rozważaniach filozofów greckich okresu klasycznego, z Sokratesem, Platonem i Arystotelesem na czele. Z kolei P. Serrand dokonał przeglądu pojmowania pojęcia „ustawa” (*le loi*) we francuskiej myśli konstytucyjnej od schyłku wieku XVIII aż po czasy współczesne, wychodząc do słynnego sformułowania francuskiej Deklaracji Praw Człowieka i Obywatela z 26 VIII 1789 r., że „ustawa jest wyrazem woli powszechnej”.

Na tym tle nieco odmienne wydają się rozważania prof. Stanisława Waltosia, które zawarł on w szkicu pt. *Kilka słów o kanonach etyki akademickiej* (s. 93-103). Odwołując się do doświadczeń własnych, a także macierzystego Uniwersytetu Jagiellońskiego, uczony ten daje, jak sam pisze „wyłącznie pierwszy zarys rozważań”, szkic nieledwie 7 kanonów etyki uniwersyteckiej. Wśród nich fundamentalne znaczenie mają, według autora, kanony: dążenia do poznania prawdy, myślenia krytycznego i innowacyjnego jednocześnie, rzetelności i sumiennosci

¹ A. Zoll, *Zamiast wstępu*, ibidem, s. 11.

² A. Uruszczak, *Francuska konstrukcja skargi organizacji konsumentów o usunięcie klauzul abuzywnych*, ibidem, s. 41-55.

³ K. Korus, *Demokracja i prawda*, s. 57-67; H. Wolanin, *Prawo (nomos) i prawodawca języka (nomotethes) w Platońskim „Kratylosie”*, s. 67-85; P. Serrand, *De la legislation à la juridiction: l'évolution de la loi en droit public français*, s. 85-93.

w badaniach czy strzeżenia swobód akademickich. Zdaniem S. Waltosia, wskazane wartości są uniwersalne i nie pozbawione dynamizmu, co czyni je użytecznymi „wszędzie tam, gdzie uprawia się naukę”.

W tomie poświęconym pamięci Adama Uruszczaaka nie mogło zabraknąć prac o tematyce historyczno-prawnej. Na pierwszy plan wysuwają się tu, poświęcone pamięci zmarłego Syna, rozważania Wacława Uruszczaaka nad powstaniem i zakresem obowiązywania pierwszego polskiego kodeksu (*Corpus iuris Regni Poloniae*), czyli *Statutu Łaskiego*⁴. W nawiązaniu do swoich wcześniejszych badań, autor z wielką wnikliwością wskazuje nie tylko na szczególne miejsce tego pomnika prawa w dziejach europejskiej myśli prawniczej, ale również polemizuje z przyjętym od dawna poglądem, iż był to pierwszy polski oficjalny druk urzędowy, pierwszeństwo przyznając *Syntagmatom* z 1488 r.⁵

W kręgu historii prawa i ustroju staropolskiego pozostaje również praca Anny Karabowicz, poświęcona instytucji cenzury zarówno królewskiej, jak i sejmowej w XVI-wiecznej Polsce⁶.

Problematyki powszechnej historii prawa dotyczą z kolei artykuły Kazimierza Barana i Jana Halberdy⁷. Obydwa te opracowania dotyczą dziejów instytucji angielskiego prawa procesowego. Pierwszy z autorów zanalizował średniowieczną genezę zasady *habeas corpus*, a także walkę Parlamentu angielskiego o jego właściwe stosowanie w XVII w., czego zwieńczeniem była słynna ustawa z 1679 r. Szkic Jana Halberdy jest udaną próbą przypomnienia dość oryginalnej konstrukcji, szeroko stosowanej w procesie cywilnym na Wyspach jeszcze w początkach XIX w., jaką była przysięga *wager of law*.

Na pograniczu historii prawa i historii społecznej pozostaje praca Karoliny Chytlą poświęcona narodzinom i ustrojowej roli warstwy ekwitów w republikańskim Rzymie III i II wieku p.n.e. Szkoda tylko, że tak interesujący temat został przedstawiony prawie wyłącznie w oparciu o literaturę polskojęzyczną, co w przypadku prac z historii starożytnej wydaje się dość niezwykle⁸.

W zbiorze poświęconym pamięci Adama Uruszczaaka osobną grupę stanowią teksty z zakresu dogmatyki i komparatystyki prawniczej, które reprezentują prace dotyczące zarówno problematyki prawa prywatnego, jak i współczesnego prawa karnego i międzynarodowego.

Oś rozważań zamieszczonych w tomie prac Bronisława Gawlika, Marleny Pecyny i Fryderyka Zolla stanowi prawo zobowiązań tak w obrocie prawnym w Polsce, jak i, co jest rzadkością w polskiej literaturze prawniczej, w Rosji⁹. Istotnym elementem, który łączy prace wspomnianych autorów, jest problematyka szeroko rozumianej wadliwości umowy i możliwości odstąpienia od niej, a także ochrony praw konsumentów, również w świetle określonych zobowiązań międzynarodowych.

⁴ W. Uruszczaak, *Commune incliti Coronae Regni privilegium constitutionum et indultum. O tytule i mocy prawnej Statutu Łaskiego*, s. 115-137.

⁵ Patrz szerzej tegoż autora: *Nieznaný rękopis prawniczy z końca XV w.*, CPH, 1982, t. XXXIV, z. 1, s. 89-99.

⁶ A. Karabowicz, *Szlachecka wolność słowa: fikcja czy rzeczywistość. Cenzura państwowa w XVI-wiecznej Polsce*, s. 137-151.

⁷ K. Baran, *Walka o skuteczność writu habeas corpus w Anglii doby Stuartów*, s. 151-159; J. Halberda, *Wager of Law – gwarancja wolności obywatelskich czy wyjście awaryjne dla łobuzów*, s. 159-175.

⁸ K. Chytlá, *Gospodarcze i polityczne znaczenie ekwitów w Rzymie u schyłku III i w II w. p.n.e.*, s. 103-115.

⁹ B. Gawlik, *Skutki wyroku w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone*, s. 185-199; F. Zoll, *Forma pisemna odstąpienia od umowy w umowach konsumenckich*, s. 199-207; M. Pecyna, *Istotne naruszenie umowy i jego skutki w prawie rosyjskim w świetle prawa europejskiego Konwencji Wiedeńskiej z 1980 r.*, s. 207-219.

Równie interesujące zagadnienie prawa prywatnego poruszyli w swoim artykule pt. *Spór o granicę prawa autorskiego* (s. 219-231) Jan Barta i Ryszard Markiewicz, którzy wskazują na kontrowersje, jakie budzi stosowanie zasady „drobnej monety” (*kleine Münze*) przy ochronie autorskoprawnej¹⁰. Z jednej strony bowiem instytucja „drobnej monety” wzmacnia niewątpliwie ten rodzaj ochrony, z drugiej jednak prowadzi do niebezpiecznego przekształcenia specyficznej dziedziny, jaką jest prawo autorskie, poprzez nadanie mu, zamiast kontekstu kulturowego, rysu wyraźnie merkantylnego i gospodarczego.

Grupę wspomnianych tekstów z zakresu prawa prywatnego dopełnia studium pióra Michała Wyrwińskiego omawiające możliwość koincydencji – równoległego prowadzenia – kilku postępowań restrukturyzacyjnych w spółkach handlowych¹¹.

Zagadnieniom prawa karnego poświęcone zostały w omawianym zbiorze dwa artykuły, obydwaj zresztą z zakresu prawa procesowego. Włodzimierz Wróbel skupił się w swoich rozważaniach nad problematyką ciężaru dowodowego w postępowaniu karnym, w sytuacji istnienia domniemania co do okoliczności wyłączających bezprawność, winę czy karalność czynu¹². Wskazując na obowiązek sądu, który musi dowód w tymi kierunkami przeprowadzić, jeśli istnieją uzasadnione wątpliwości w materiale dowodowym, autor polemizuje m.in. z przyjętym przez niektórych procesualistów założeniem, że ciężar dowodu co do bezprawności czynu może zostać wyjątkowo przerzucony na oskarżonego.

Model orzekania w sprawach o wykroczenia w Niemczech poddał z kolei analizie w swojej pracy Andrzej Świątłowski¹³. Zwracając uwagę na zasadniczą różnicę pomiędzy niemieckimi *Ordnungswidrigkeiten*, które są, co do swojej istoty, przekroczeniami porządkowymi, a bardzo niejednorodnym pojęciem wykroczenia w prawie polskim, A. Świątłowski podkreśla, iż postępowanie w tych sprawach w Niemczech jest zbliżone do polskiego. Obie procedury realizują jednocześnie model ukształtowany w XIX w. w Prusach, z jedną wszakże, istotną różnicą. W Niemczech bowiem, orzekanie w sprawach o wykroczenia nadal spoczywa w rękach organów administracji.

Ostatnią grupę prac zamieszczonych w zbiorze poświęconym pamięci Adama Uruszczaaka stanowią opracowania z zakresu prawa międzynarodowego i europejskiego prawa wspólnotowego. Grzegorz Russek dał w tym miejscu zwięzłe, choć trzeba przyznać, dość pobieżne studium kształtowania się i ewolucji praw mniejszości w prawie międzynarodowym na przestrzeni dziejów, od starożytnego Rzymu począwszy na ochronie traktatowej Ligi Narodów skończywszy¹⁴. Natomiast Jan Krzysztof Salamon, były pracownik m.in. Property Loss Team w ramach GFLPC IOM, dał wnikliwą analizę powstania i funkcjonowania Komisji Kompensacyjnej, najmłodszego organu subsydiarnego Organizacji Narodów Zjednoczonych, która powołana została do życia w 1991 r. wskutek klęski agresywnego reżimu Saddama Hussaina w Kuwejcie¹⁵.

Świetne studium Magdaleny Węglarz, noszące intrygujący tytuł *Akt Akcesyjny – infant terrible czy child prodigy? Analiza art. 55 oraz art. 57 Traktatu Akcesyjnego z dnia 16 kwietnia 2003 r.* (s. 287-297), pozwala z kolei w nieco odmienny sposób spojrzeć na rolę i zasługi negocjatorów Traktatu Akcesyjnego ze strony nowych państw członkowskich, w tym Polski, a jed-

¹⁰ Koncepcja ta, ukształtowana w Austrii i Niemczech w latach 20. XX w., oznacza objęcie ochroną prawa autorskiego nawet najdrobniejszych przejawów ludzkiej aktywności i twórczości.

¹¹ M. Wyrwiński, *Dopuszczalność koincydencji łączenia, podziału lub przekształcenia spółek handlowych*, s. 231-245.

¹² W. Wróbel, *O domniemaniach w zakresie przesłanek odpowiedzialności karnej*, s. 245-255.

¹³ A. Świątłowski, *Ogólne założenia modelu orzekania w sprawach o wykroczenia w Niemczech*, s. 255-267.

¹⁴ G. Russek, *Prawa mniejszości w rozwoju prawa międzynarodowego do 1945 r.*, s. 267-279.

¹⁵ J.K. Salamon, *Komisja Kompensacyjna Narodów Zjednoczonych*, s. 279-287.

nocześnie na konsekwencje ratyfikacji Traktatu w tej formie jaka została przedłożona nowym członkom Wspólnoty.

Również podobnej tematyce poświęcony został, zamykający omawiany zbiór artykuł Marcina Czepelaka, dowodzący potrzeby unifikacji prawa międzynarodowego prywatnego¹⁶.

Dokonany przegląd wydawnictwa poświęconego pamięci Adama Uruszczaka, siłą rzeczy, poprzez swą skrótowość nie daje pełnego obrazu bogactwa treści w nim zawartych. W pełni można docenić je dopiero po wnikliwej lekturze, która jednocześnie utwierdza czytelnika w ogromie straty.

MAKSYMILIAN STANULEWICZ (Poznań)

¹⁶ M. Czepelak, *Między Hagą a Brukselą – w poszukiwaniu współczesnej wizji unifikacji prawa międzynarodowego prywatnego*, s. 297-319.

